

1728 Bolkan i sentrum for bondeopprør

Fra andre steder i landet vet vi hva som skjedde med såkalte bondeledere for noen hundre år tilbake. Dette var mennesker som i kraft av både fysiske krefter og uredde taleevner, klarte å få allmuen til å protestere mot det de mente var urettferdighet og overtramp. Historien viser vel ofte at maktas eneste argument ofte var ”likvidering”, ikke uten justis - men som resultat av dom i lange og kompliserte rettsaker, hvor vitner ofte ble satt under press. Makta sørget for å legitimere både seg selv og dommen gjennom godt arrangerte prosesser som ga inntrykk av rettferdig behandling og at lovens intensjoner gjaldt for alle, inklusivt det å ivareta *tvilen*. Makta så gjennom fingrene på litt bondeopprør, men merket seg lederne. Så også med Erik Tomasson (1684-1760).

Erik Tomasson kommer til Bolkan gjennom å gifte seg med enka etter forrige brukeren. Trolig ble det ikke gjort noe mer med bygselen. Denne Erik Bolkan var nok den tidens ”opprører” - som gikk foran. Så også på vårtinget den 13.mars 1728 på Sandfærhus. Her nektet allmuen etter råd fra nettopp Erik Bolkan å betale lagmannstollen i byen, samt det ble nektelse på hvorledes skatten skulle betales. Det kom til opprør, hvor Erik brukte store ord. Bøndene gjennom Erik Bolkan ga klart uttrykk for at de ville ha en annen ordning, og at de like godt kunne rive ned ”tiendestaburet” - siden det var de (allmuen) som hadde bygd det. Opponenten og representanten for

myndighetene var fogden Morten Friis. Dette er trolig den samme som er nevnt i justisprotokoller som Mogens Friis, og som dømte og fikk henrettet Mali Rollaugsdatter et halvt år tidligere. Han var nok ingen populær person, hvilket Erik Bolkan ga uttrykk for (sitat): *”Stjørdalens almue havde en gang før slaaet en fogd i hjel, og de havde vel raad til at betale for en til”*.

Denne Erik var nok en svært uredde kar. Bøndene hadde ikke glemt sin historie, og tankene gikk tilbake til Astrid Ormsdatter Lydvo og Orm Erikson Hana som ble henrettet på vestlandet som opprørsledere for bøndene mot tunge skatter. Og med bakgrunn i Erik Bolkans ord om fogden, tenkte nok Stjørdalsbøndene som var til stede på Sandfærhus denne vårdagen i 1728 - i samme stund på de 18 bøndene fra Råbyggslaget som i 1540 hadde bestemt seg for *”å slå i hjel alle fogder og lensmenn og siden reise menigmann og gå all verden over”* - som det heter seg i tradisjonsfortellingene. Rett nok drap de fogden med 18 dødlige sår, men Gunnar Lang og hans medsvorne ble raskt innhentet av Stig Bagge - som lot Gunnar og 3 andre henrette - før han senere dro videre og slo ned på setesdølene på en slik måte at de ikke glemte hans ferd på århundrer.

Tildragelsen og bondeopprøret i Stjørdalen mot skattene på tingmøte om våren, kom opp på sommertinget den 12.juli samme år på Husby. Fogden Morten Friis stevnet der Otter Presteng og Erik Bolkan for *”Overfald og Undsigelse paa hans Liv tillige eendel andre*

Trusselord, og at ville borttage Kongens Stabbur". Det ble ført en rekke vitner, men saken kom ikke til sin slutt - og ble utsatt til høsttinget på Husby den 29.oktober.

Innen den tiden må noe ha skjedd. Erik Bolkan møter nemlig ikke opp. Det ble ført minst 10 vitner for å bekrefte at Erik Bolkan var lederen, og at han hadde truet de som ikke fulgte hans pålegg. Mye tyder på at Monsieur Wisløf, på vegne av Morten Friis, klarte å få innstilt til dommerens godtbefinnende at saksomkostningene på 30 rdlr måtte bæres av Erik Bolkan. Saken blir på nytt utsatt. Nå til sommertinget i 1729. En red ikke den dagen en salet i rettsvesenet i gamle dager heller.

Erik Bolkan møter heller ikke opp på dette tinget. Nå føres saken av Peter Arnet på vegne av Friis. Denne Peter Arnet er den samme som dømte Ingeborg Klokkaugen til skafottet på Langøra den 17.mars i 1750. Bøndene stod med andre ord ovenfor "råe og hardhudede" motstandere. - På dette tinget møter kona til Erik. Hun het Bendi Pedersdatter Sve. Hun tilbyr seg å betale 10 rdlr, og håper at retten vil være fornøyd og ettergi resten. Dette fører ikke frem, og Erik Bolkan blir dømt - så vidt jeg kan se, til store bøter.

Det er ikke godt å si hvorfor ikke Erik møtte på de to siste tingene. Sviktet samholdet? Lot vitnene seg presse? Selv om årene gikk, var nok hans motstandere likevel ikke helt ferdige med Erik Bolkan. Før jul i 1740 blir Erik Tomasson Bolkan utsagt av gården av sokneprest Jens Nilsen Parelius, som ville ha sin sønn dit. Husk hva som ble nevnt innledningsvis: Det ble ikke gjort noe mer med bygselen da han giftet seg med enken på Bolkan. Presten Jens Nilsen Parelius var en hard nøtt på så mange måter. Hans sønn het Henrik Schade Parelius og var personellkapellan. Erik forsvarte boet ved å fortelle følgende: Da han kom hjem fra krigen i svenskenes tid - det vil si mot general Armfeldt, hadde fienden ødelagt gården, så han måtte si den opp hos sognepresten, men at sognepresten likevel fikk overtalt ham til å bli der. Erik bygde da hus på gården uten å få noe for det. Derfor ville han ikke gi opp bygselen.

Det ble ny "rettssak" på stakkar Erik. På tinget i 1742 måtte han gå fra gården. Siden fikk han enda mer bry med Parelius. Presten var så selvrådig og hard at han pantsatte avlinga på gården samme året, som forsikring ovenfor det vedlikeholdet oppsitteren skulle besørge. Men denne gangen hadde den godeste Parelius gått for langt. Stiftbefalingsmannen tok bort denne pantsettingen, og Parelius ble i skarpe ordlag irettesatt for sin framferd. Etter dette bodde Erik Tomasson på en plass under gården. Bolkan ble så "presteenkesete", og enka etter Jens Nilsen Parelius, Christiane, f. Schade - bodde på Bolkan til hun døde i 1761.

Da res. kapellan Henrik Rackløw kom til Stjørdalen, bodde han først et par år på nedre Mæle før han flyttet til Bolkan, som siden har vært kapellangård. Før bodde kapellanen på Moksnes, Hognes, Mæle, Kvithammer og trolig Arnstad. I følge Stjørdalsboka var det en gang en stor strid om Nedre Stokkan eller Bolkan skulle være kapellansbolig. Sokneprest Brun ville ha Stokkan, men kapellanen holdt på Bolkan.

Da Gerhard Schøning reiste gjennom bygda skrev han følgende om Bolkan: "*1/2 mil omtrent fra hovedkirken, mod nord, ligger i bemeldte bygd (Skattvolls bygd), gaarden Bolkan, nu henlagt til boepæl for prestegiældets residerende capellan. Den ligger temmelig høit, saa at man derfra kan see 3 kirker, 50 gaarde og de til Trondhiem indkommende skibe*". Videre skriver Schøning at daværende kapellan, nevnte Rackløw, hadde oppført nye bygninger. Det fortelles også at under fjerning av en kjempestor jordhaug på gården - sist på 1700-tallet - ble det funnet et langt sverd.

Da presten Joakim Lund Bugge kom til Bolkan tok han opp et lån på embetet på hele 1 620 spdlr, som skulle betales tilbake over 28 år. Trolig ble husene da flyttet eller nye bygd, av en svensk byggmester som het Ole Tapper. I presten Fog sin tid (1872-1877) ble Bolkan drevet som et underbruk av Mebroen, der presten bodde. Bolkan forfalt ille i den tiden.